

Hoe lang is een... lettergreep?

Medeklinkercombinaties en ritme als aandachtspunten voor verstaanbaar spreken

Marieke Goedegebure

Aljemoeilevinomdittezevinjehevasoomoeileomjecusistevestaa! Als je het moeilijk vindt om dit te lezen, vind je het vast ook moeilijk om je cursist te verstaan! Er zijn veel opvattingen over het leren van de Nederlandse uitspraak aan anderstaligen. Maar over één ding zijn we het eens: Aziaten en Spaanstaligen hebben de meeste moeite om verstaanbaar te spreken. Hoe komt dat eigenlijk en wat doe je ermee?

Konijn van Olland

Toen Lodewijk Napoleon Bonaparte in 1806 als koning van Holland werd beëdigd zei hij: 'lek ben konijn van Olland'. Lodewijk was geboren in Italië, maar had vanaf zijn achtste Frans gesproken. Dat was goed te horen: hij liet de 'h' weg en legde de klemtoon op de laatste lettergreep in koning, waardoor men konijn verstond. Die typisch Franse foutjes zorgden voor een grappige uitspraak, die werd onthouden en vastgelegd.

Een onduidelijke uitspraak wordt bij een beginner zoals Lodewijk nog wel geaccepteerd. Maar naarmate iemand vordert met Nederlands leren, hoe groter het verschil tussen taalbeheersing en verstaanbaarheid vaak wordt. Hierdoor kan iemand de baan of opleiding mislopen, waarvoor hij wel de capaciteiten heeft. De uitspraak van het Nederlands zou daarom door het hele taaltraject heen meer aandacht moeten krijgen.

Verstaanbaar spreken

Wanneer je verstaanbaar wilt zijn in een vreemde taal moet je op verschillende dingen letten: de uitspraak van klinkers en medeklinkers, klemtoon en ritme, zinsaccent en intonatie. Er zijn weinig andere talen die in al deze opzichten zo van het Nederlands verschillen als het Chinees. Maar ook het Spaans heeft eigenschappen die in het Nederlands voor problemen kunnen zorgen. De lettergreepstructuur is in beide talen eenvoudiger dan in het Nederlands. En ook het spreekritme is anders. Hierdoor ontstaan problemen bij twee belangrijke aspecten: de medeklinkercombinaties en het ritme.

Medeklinkercombinaties

De opbouw van een let-ter-greep is taalggebonden. De kern van de lettergreep is altijd een klinker, zoals de 'e' in 'les'. Voor en achter die klinker kunnen meerdere medeklinkers staan: en, met, spek, werkt etc. In onze taal kunnen vier of vijf medeklin-

kers in één lettergreep staan, zoals in 'krant' of 'schrift'. In veel andere talen, waaronder het Chinees en Spaans, kan dit niet. Daar eindigen lettergrepen op een klinker: ca-sa, ni hao. Of op een 'zachte' medeklinker. Voor het Mandarijn zijn dit de 'n' en 'ng': Han, Ling. In het Spaans de 'r', 's', en de 'zachte d': mujer, casas, ciudad.

Woorden die uit een andere taal worden overgenomen, worden aangepast aan de structuur van de eigen taal. Dat maakt de uitspraak makkelijker. Laten we eens kijken naar de volgende twee Nederlandse leenwoorden in het Japans in tabel 1 (het aantal lettergrepen staat tussen haakjes).

Nederlands		Japans
matroos (2)	>	madorosu (4)
kurk (1)	>	koruku (3)
inkt (1)	>	inku (2)

Tabel 1.

We zien dat het leenwoord 'matroos' in het Japans twee keer zo lang is geworden. Waarom? De reden is dat het Japans alleen open lettergrepen heeft. Nederlandse lettergrepen hebben vaak één of meer eindmedeklinkers. Om de lettergrepen 'Japans' te houden, worden aan het Nederlandse woord klinkers toegevoegd. Daardoor worden alle lettergrepen open en neemt het aantal lettergrepen toe. Soms wordt ook een eindmedeklinker weggelaten, zoals in 'inku'. Dit hele proces zorgt voor een bijna onherkenbare verandering van het oorspronkelijke woord: een 'madorosu' klinkt voor ons meer als een bloem dan als iemand die vaart.

Klemtoon en ritme

Behalve de lettergreepstructuur is ook het spreekritme anders. Vergelijk deze twee varianten maar eens:

1. De tel valt op de zinsaccenten (stress-timed)

Zinsaccenten zijn de klemtonen van de belangrijkste woorden in die zin. De tussenliggende lettergrepen krijgen minder nadruk, zodat de tijd tussen de accenten ongeveer even lang is. Dit is het spreekritme van het Nederlands.

'We gaan naar 't strand als de zon schijnt.'

2. De tel op de lettergrepen (syllable-timed)

Alle lettergrepen zijn hier even lang. De spraak klinkt stác-cá-tó. Dit is het spreekritme van onder andere Spaans:

Vamos a la playa cuando el sol brilla

[ba-mos a la pla-ya koe-an-do el sol briel-ja]

en Aziatische talen zoals het Chinees:

当太阳照耀的时候，我们去海边。

Dāng tàiyáng zhàoyào de shíhòu, wǒmen qù hǎibiān.

Verstaanbaarheid

De Aziaat die staccato: 'Ik-ke sep-por al-tij op-pe se-chool' (=Ik sport altijd op school) zegt, is erg slecht verstaanbaar. En ook de Spaanse variant: 'I es-por al-tij ob es-chol' is niet makkelijk te verstaan. Want als de anderstalige vasthoudt aan zijn eigen lettergreepstructuur en ritme, heb je als Nederlandse luisteraar erg weinig houvast. Waar zijn de belangrijkste woorden in deze zin? Waar eindigt het ene woord en begint het andere? Deze cursisten moeten nog een heleboel leren over de Nederlandse taal voordat ze goed verstaanbaar zijn.

Onmogelijk? Laten we eens kijken hoe we ze daarbij kunnen helpen.

Het leren van de uitspraak door volwassen anderstaligen

Een paar belangrijke uitgangspunten:

- De anderstalige past de uitspraak van zijn moedertaal toe op het Nederlands.
- Om zijn uitspraak te verbeteren, moet de anderstalige leren horen wat de uitspraak van het Nederlands is.
- Verwerving van de uitspraak van een tweede taal vraagt om bewuste training door uitleg, luister- en spreekoefeningen.
- Feedback van de docent is hierbij belangrijk, maar feedback geven door het woord met de juiste uitspraak te herhalen, is niet genoeg. De anderstalige hoort het verschil niet en ziet de herhaling van de docent vaak als een bevestiging.

Oefenen in de les

Wat de cursist nodig heeft, is:

- uitleg over en bewustwording van de Nederlandse medeklinkers en het spreekritme
- luisteroefeningen
- uitspraakcoëfeningen
- toepassen in steeds minder gestuurde situaties

Oefeningen voor medeklinkercombinaties

Lettergrepen (= 'syllables') zijn de stuk-jes van een woord.

Illustreer met een voorbeeld dat woorden meer of minder stukjes kunnen hebben. Neem hiervoor een bekend woord zoals een eigenaam, straatnaam of de schoolnaam. Laat de cursisten in groepjes inventariseren wie er in de straat met de meeste lettergrepen woont. Leg uit dat in het Nederlands veel medeklinkers in de lettergrepen kunnen staan, zoals in *schoen* en *kerst*. Demonstreer dat die medeklinkers bij elkaar moeten worden uitgesproken: Een schaar is niet hetzelfde als een si-gaar.

Luisteroefeningen Auditieve discriminatie

Laat de cursisten luisteren of de woorden die je zegt, hetzelfde zijn of niet. Dit hoeven niet allemaal bekende woorden te zijn. Het gaat om het leren horen van verschil. Instructie: Ik zeg steeds twee woorden, hoor je verschil, ja + of nee -.)

- *krant* – *kerant*
- *last* – *las*;
- *fiet* – *fiets*;
- *grond* – *gerond*
- *hals* – *hal*
- *kers* – *kers* (hetzelfde)
- *troep* – *teroop*
- *kracht* – *krach*
- *streep* – *setreep*
- *kijk* – *kijkt*

Het doel van deze oefening is dat de cursist het verschil tussen meer en minder lettergrepen, meer en minder medeklinkers gaat herkennen. Deze oefening lijkt misschien heel makkelijk, maar als je het kopje lettergreepstructuur goed hebt gelezen weet je nu dat dit niet zo is. Geef uitleg over de juiste antwoorden en doe de oefening daarna nog een keer.

Dictee

Maak woordkaartjes met woorden zoals hierboven en deel ze uit. Laat de cursisten beurtelings een woord voorlezen. De anderen schrijven de woorden op. Laat dan één cursist zijn antwoorden op het bord schrijven en bespreek de fouten: was het verkeerd uitgesproken, verkeerd gehoord of verkeerd opgeschreven? Herhaal de oefening.

Uitspraakcoëfeningen

Het vloeiend uitspreken van medeklinkercombinaties is een kwestie van coördinatie en dus van herhalen. Laat cursisten de woorden met meerdere eindmedeklinkers aanstrepen en elke dag vijf minuten oefenen. Ook de werkwoorden: de tweede en derde persoon en het voltooid deelwoord eindigen meestal op de 't'-klank.

Tips bij het oefenen:

- Medeklinkercombinaties aan het begin van een woord kun je uit elkaar trekken: *sssssss... chchchchoen, sssschchchoen* en dan steeds sneller op elkaar laten volgen. Ondersteun dit met een gebaar: een horizontale streep voor een lange *sssss* of *chchch*, een punt voor een *t* of *k*. Meetekenen kan ook helpen.
- Medeklinkercombinaties aan het eind van een woord oefen je door er een lettergreep aan toe te voegen en geleidelijk weg te laten: *mark-ten, markte, markt*.

Toepassen

Hou het begrip lettergrepen en medeklinkercombinaties 'levend': geef regelmatig aan uit hoeveel lettergrepen een woord is opgebouwd en wat de laatste letter is. Lastige woorden hebben weinig lettergrepen en veel medeklinkers zoals *krant* en *troep*, of samenstellingen daarvan: *roltrap, marktkraam*

Oefeningen voor klemtoon en ritme

Leg uit en laat horen wat klemtoon (accent) is.

Illustreer dit met een voorbeeld: is het va-kan-tie of va-kan-tie? Laat horen dat je de lettergreep met klemtoon iets langer, harder en hoger uitspreekt. Laat de cursisten vervolgens allemaal hun naam uitspreken en lekker overdrijven! Vergelijk weer als ze twijfelen: is het Sa-mi-ra of Sa-mi-ra? Laat ook horen dat de onbeklemtoonde lettergrepen minder sterk worden uitgesproken: Sa-MI-ra. Als cursisten het begrip klemtoon eenmaal kennen, kunnen ze zelf de accenten aangeven in het lesmateriaal en samen nakijken.

Er zijn paar eenvoudige regels:

- bij samenstellingen ligt de klemtoon op het eerste woord: huis|werk; zie-ken|huis; ver-huis|be-richt

- bij scheidbare werkwoorden ligt de klemtoon op de prepositie: in|vul-len; op|rui-men

- de schwa heeft nooit de klemtoon. De schwa (stomme e) klinkt als de 'u' in bus. Ook -ig en -lijk worden als schwa uitgesproken: verbeteren > *vrubeeuru*, eigenlijk > *eiguluk*, aardig > *aardug*. Uiteraard heeft elke regel uitzonderingen. Geef daarom bij nieuwe woorden altijd aan waar de klemtoon ligt, door onderstrepen van de lettergreep of met een accént op de beklemtoonde klinker. De klemtoon kun je namelijk niet zien. In veel NT2 woordenboeken staat de klemtoon aangegeven.

Luisteroefeningen

Riedels, dialogen en liedjes zijn leuke luisteroefeningen: Laat de cursisten luisteren en in een papieren tekst aangeven waar de accenten liggen. Dat kan al bij heel korte uitingen en bij alle Nederlandstalige liedjes.

Uitspraak oefening

Vraag- en antwoordoefeningen zijn leuk en nuttig. Vaak gebeuren deze oefeningen al in de les, maar gaat de aandacht uit naar de zinsbouw. Kondig nu eens aan dat je de belangrijkste woorden heel goed wilt horen.

Toepassen

Laat de cursisten bij de voorbereiding van dialogen de accenten in de zin aangeven. Vervolgens kunnen ze dit hardop oefenen en opnemen met een cassette-/voicerecorder en met elkaar terugluisteren. Werden de accenten goed uitgesproken? Wat kan beter? Wees er alert op dat de klemtoon goed onderstrepen niet automatisch goed uitspreken betekent.

Tot slot

Bovenstaande oefeningen zijn bedoeld als richtlijn. Eigenlijk kan elke taaloefening een uitspraak oefening zijn. Het is maar net waar je op let. Het gaat ook niet om goed of fout of creativiteit, het gaat vooral om dóén. Vaak zeggen docenten dat ze bang zijn dat ze cursisten 'verpesten', iets verkeerd aanleren als het om uitspraak gaat. Zij zien echter niet dat diezelfde anderstalige later geen passend werk kan krijgen omdat zijn uitspraak te ver achterblijft bij zijn taalniveau. Hij vindt het veel erger dat hij nooit iets over de klemtoon en uitspraak van het Nederlands heeft geleerd! Kortom: tijd om aan de slag te gaan! En lekker naar het strand als de zon schijnt.

Auteur

Marieke Goedegebure is toegepast taalkundige en logopedist NT2. Ze heeft haar eigen bureau in Leiden: NT2Spraak. Daar geeft ze taal- en uitspraaktraining aan anderstaligen en advies en workshops over de uitspraak van het Nederlands als tweede taal aan professionals die werken met anderstaligen. Samen met de Virtuele Academie ontwikkelt ze e-learningmateriaal voor uitspraaktraining. www.nt2spraak.nl

Dit artikel is eerder verschenen in Les, tijdschrift voor onderwijs aan anderstaligen.

Literatuur

- Blomme, I. (2009) *Nu versta ik je! Uitspraak Nederlands voor anderstaligen*. Acco
- Bossers, B. (2007) *Luister goed!: Lezingen studiemiddag Uitspraak en verstavaardigheid, BVNT2*, 133-147
- Craats, I. van der (2008). *Uitspraak en alfabetisering. Klassiek Vakwerk*. Boom, pagina 159-173
- Craats, I. van der (1999) *Chinezen onder de loep. Alfa-nieuws*, 4, 4-9
- Devos, R. e.a. (2009) *Van theorie naar praktijk*. Acco.
- Thio, K. en Verboog, M. (1999) *Verstaanbaar spreken: een handleiding uitspraakonderwijs voor docenten NT2*. Coutinho.
- Veen, Ch. van e.a. (2009) *Uitspraaktrainer in de les*. Boom.
- Verboog, M. (2008) *Verstaanbaar Spreken: wat helpt en wat niet? Klassiek Vakwerk*. Boom, 149-158.
- Verboog, M. (2010) *Handboek Nederlands als tweede taal*, Coutinho, 130-164

Meer weten over stem en stemproblemen?

Last van je keel Special

Ga naar: www.gezondheidsplein.nl/thema/78/keelpijn.html

16 april 2012
**Werelddag
van de Stem**